

Деліктна і договірна відповідальність: (ре)демаркація, анклавів і «сірі» зони¹

Богдан Петрович Карнаух*

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
Харків, Україна

*e-mail: b.p.karnauh@nlu.edu.ua

Анотація

Актуальність статті зумовлена тим, що розмежування деліктної та договірної відповідальності є одним із традиційних питань цивільного права. Питання набуває особливої гостроти з огляду на сформований українською судовою практикою підхід щодо розуміння належного способу захисту, який не визнає за особою право обирати між різними видами позовів. Через це кваліфікаційна помилка може призвести до відмови в задоволенні позову, навіть якщо очевидно мала місце протиправність, і особа зазнала шкоди. Актуальність проблеми посилюється євроінтеграційним контекстом та необхідністю адаптації українського законодавства до права ЄС. Метою статті є обґрунтування тези про те, що демаркаційна лінія між деліктною та договірною відповідальністю є структурно нестабільною і породжує щонайменше два типи складних правових ситуацій: «анклави» – коли інститут одного режиму функціонує в просторі іншого, та «сірі зони» – коли правова кваліфікація відповідальності залишається дискусійною. Методи аналізу включають: діалектичний – для розгляду обох видів відповідальності як взаємопов'язаних і динамічних правових явищ; формально-юридичний – для аналізу норм ЦК України та спеціального законодавства; порівняльно-правовий – для зіставлення підходів права Європейського Союзу, загального та континентального права; та метод аналізу судової практики – для верифікації теоретичних положень. У статті продемонстровано, що відповідальність за дефектну продукцію є прикладом «анклаву»: попри наявність договірного зв'язку між виробником і покупцем, відповідальність за шкоду, завдану дефектним товаром, підпорядковується нормам деліктного права. Обґрунтовано деліктну природу переддоговірної відповідальності (*culpa in contrahendo*), з якої випливає, що відшкодуванню

¹ Статтю підготовлено та опубліковано за грантової підтримки Національного фонду досліджень України в рамках проєкту № 2025.07/0244 «Правове регулювання недоговірної відповідальності в умовах адаптації законодавства України до права ЄС» (державний реєстраційний номер 0126U002630). Проєкт виконується на базі Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Зміст, висвітлений у цій статті, може не співпадати з поглядами Національного фонду досліджень України.

підлягають лише так звані негативні збитки. Досліджено делікт підбурювання до порушення договору, що засвідчує здатність деліктного права захищати відносні суб'єктивні права. Сформульовано висновок, що правильна кваліфікація шкоди як договірної або деліктної має бути результатом телеологічного аналізу, і не зводиться до механічного застосування формальних критеріїв.

Ключові слова: недоговірна відповідальність; деліктна відповідальність; договірна відповідальність; переддоговірна відповідальність; цивільна відповідальність; адаптація до права ЄС; конкуренція позовів; підбурювання до порушення договору; принцип non-cumul.

Tortious and Contractual Liability: (Re)Demarcation, Enclaves, and Grey Zones

Bohdan P. Karnaukh*

*Yaroslav Mudryi National Law University,
Kharkiv, Ukraine*

**e-mail: b.p.karnauh@nlu.edu.ua*

Abstract

*The relevance of this article stems from the fact that the delimitation of tortious and contractual liability is one of the longstanding questions of civil law. The issue takes on particular urgency in light of the approach developed by Ukrainian judicial practice regarding the proper remedy, which does not recognize a party's right to choose between different types of claims. As a result, a mischaracterization of the claim may lead to its dismissal even where wrongful conduct and harm are plainly established. The relevance of the problem is further reinforced by the European integration context and the need to adapt Ukrainian legislation to EU law. The aim of the article is to substantiate the thesis that the demarcation line between tortious and contractual liability is structurally unstable and gives rise to at least two types of complex legal situations: "enclaves" – where an institution belonging to one liability regime operates within the space of the other – and "grey zones" – where the legal characterization of liability remains contested. The methods of analysis include: the dialectical method – to examine both forms of liability as interrelated and dynamic legal phenomena; the formal-legal (dogmatic) method – to analyse the provisions of the Civil Code of Ukraine and special legislation; the comparative law method – to juxtapose the approaches of EU law, common law, and civil law jurisdictions; and the case law analysis method – to verify the theoretical propositions advanced. The results obtained are as follows. The article demonstrates that product liability constitutes an "enclave": notwithstanding the contractual relationship between the manufacturer and the buyer, liability for damage caused by a defective product is governed by tort law. The tortious nature of pre-contractual liability (*culpa in contrahendo*) is substantiated, with the consequence that only so-called negative damages (reliance interest) are recoverable. The tort of inducing breach of contract is examined, illustrating the capacity of tort law to protect relative subjective rights. It is concluded that the correct characterization of harm*

as contractual or tortious must be the outcome of a teleological analysis and cannot be reduced to the mechanical application of formal criteria.

Keywords: non-contractual liability; tortious liability; contractual liability; pre-contractual liability; civil liability; adaptation to EU law; concurrence of actions; inducing breach of contract; non-cumul principle.

Вступ

Приватне право традиційно поділяє випадки цивільно-правової відповідальності на дві категорії: відповідальність договірну і відповідальність деліктну (недоговірну) [1, с. 151–170]. На перший погляд, межа між ними видається самоочевидною: якщо шкоди завдано внаслідок порушення договору, маємо справу з договірною відповідальністю; якщо ж підставою відповідальності є не договір, а сам факт протиправного заподіяння шкоди – йдеться про деліктну відповідальність. Ця бінарна логіка вкорінена в більшості континентальних правових систем і, здавалося б, не потребує переосмислення. Однак за такою удаваною простотою приховується значно складніша правова реальність.

Договірна і деліктна відповідальність – це не два герметично ізольовані світи, а радше два сусідніх правових простори з рухомими кордонами, «спірними територіями» і взаємними «анклавами». Наприклад, відповідальність виробника за шкоду, завдану дефектною продукцією, – це царина деліктного права, навіть попри те, що між виробником і особою, яка постраждала від продукції, міг бути наявним договірний зв'язок. Інший приклад – переддоговірна відповідальність (*culpa in contrahendo*). З одного боку, у момент заподіяння шкоди договору ще немає, водночас логіка відносин між сторонами підпорядкована договірній меті. Складним є й питання про те, чи можна захищати відносно суб'єктивне право вимоги, що виникло із договору, за допомогою деліктного позову.

Суд справедливості ЄС виходить із того, що поняття деліктної відповідальності охоплює «всі позови, спрямовані на встановлення відповідальності особи, і які при цьому не пов'язані з “договором”» [2, § 45; 3, § 37; 4, § 32; 5, § 17; 6, § 16; 7, § 22; 8, § 21]. Ця дефініція через заперечення красномовно свідчить про те, що розмежування між двома видами відповідальності залишається радше орієнтиром, ніж чіткою нормативною межею. Навіть у межах єдиного правового простору ЄС кваліфікація конкретного зобов'язання як договірної або деліктної продовжує породжувати різночитання [9].

Актуальність проблеми розмежування для українського права визначається ще однією – і, мабуть, найбільш практично значущою – обставиною. Українське цивільне право забороняє конкуренцію позовів [10; 11] і вважає недо-

пустимим одночасне або альтернативне (на вибір позивача) пред'явлення договірної та деліктного позовів із тих самих підстав. Якщо між сторонами існує договір і шкоди завдано саме в контексті його виконання, потерпілий не може пред'являти деліктний позов – він пов'язаний договірним режимом відповідальності. Цей принцип, іменований у зарубіжній літературі як принцип *non-cumul*, сягає корінням французького права [12, с. 37–54; 13] і сприйнятий низкою континентальних правових систем. Він надає питанню розмежування договірної і деліктної відповідальності характеру не лише теоретичного, а й суто прикладного. Якщо межа між двома видами відповідальності нечітка, а принцип *non-cumul* зберігає свою дію, то кваліфікаційні помилки мають безпосередні процесуальні наслідки: неправильно обраний вид позову може призвести до відмови в його задоволенні – і це попри наявність очевидної шкоди та протиправності дій особи, що її завдала.

Мета цієї статті – показати, що демаркаційна лінія між деліктною і договірною відповідальністю є значно більш нюансною, ніж це може здатися на перший погляд. У статті буде обґрунтовано, що взаємодія цих двох правових режимів породжує принаймні два типи складних ситуацій: по-перше, це «анклави» – коли правовий інститут, що за своєю природою належить до одного режиму, функціонує в «просторі» іншого (як-от відповідальність виробника за дефектний продукт – *product liability*); по-друге, «сірі зони» – ситуації, щодо правової кваліфікації яких у доктрині та практиці немає усталеного консенсусу (наприклад, переддоговірна відповідальність). Зрештою, це спричиняє проблему (ре)демаркації – необхідність переосмислення самих критеріїв, за якими здійснюється розмежування, з огляду на еволюцію правового регулювання та нові виклики, що їх ставить перед правом сучасна економічна і технологічна реальність.

Матеріали та методи

У статті використано комплекс загальнонаукових і спеціально-юридичних методів, зумовлений складністю проблеми розмежування договірної та деліктної відповідальності, яка перебуває на перетині двох базових інститутів приватного права. Аналіз передбачає послідовний перехід від формування теоретичної рамки до аналізу конкретних правових ситуацій, що ілюструють «анклави» та «сірі зони» між двома видами відповідальності.

Діалектичний метод дав змогу розглянути договірну й деліктну відповідальність не як ізольовані та статичні категорії, а як взаємопов'язані правові явища з рухомими межами. На цій основі показано, що традиційна бінарна модель розмежування є спрощеною і не відображає всієї складності правової реальності, зокрема в частині існування прикордонних ситуацій, де кваліфі-

кація відповідальності є дискусійною. Використання системно-структурного методу забезпечило розгляд договірної та деліктної відповідальності як елементів єдиної структури приватного права, що взаємодіють між собою та впливають одна на одну.

Ключове значення в дослідженні мав формально-юридичний (догматичний) метод, який застосовувався для аналізу чинного законодавства України, зокрема положень Цивільного кодексу України та спеціального законодавства про відповідальність за шкоду, завдану дефектом у продукції. Завдяки цьому методу було з'ясовано зміст правових норм, що регулюють відповідальність у відповідних сферах, а також виявлено їхню внутрішню логіку та взаємозв'язок. Окрему увагу приділено аналізу принципу недопустимості конкуренції позовів (*non-cumul*), який має принципове значення для українського права та безпосередньо впливає на практичну вагу правильної кваліфікації відповідальності.

Поряд із цим широко застосовано порівняльно-правовий метод, що дозволив зіставити підходи до розмежування договірної та деліктної відповідальності у різних правових системах. У межах дослідження враховано підходи, сформовані в праві Європейського Союзу, зокрема у практиці Суду справедливості ЄС, а також у юриспруденції країн загального права, що відображено через аналіз класичних прецедентів. Це дало змогу виявити як спільні засадничі риси, так і відмінності у підходах до кваліфікації відповідальності, особливо в суміжних випадках.

Аналіз судової практики в дослідженні є засобом перевірки теоретичних положень погляду їх практичної застосовності. У дослідженні використано приклади із національної судової практики, що демонструють труднощі кваліфікації шкоди як договірної або деліктної. Крім того, проаналізовано знакові справи Суду справедливості ЄС та іноземних судів, які ілюструють розвиток підходів до відповідальності, зокрема у сфері відповідальності за дефектну продукцію та підбурювання до порушення договору. Відбір таких прикладів здійснювався з огляду на їхню здатність репрезентувати типові проблеми розмежування та демонструвати різні підходи до їх вирішення.

Метод узагальнення та систематизації було використано для виокремлення типових груп складних випадків, що виникають на межі договірної та деліктної відповідальності. Це дало змогу обґрунтувати поділ таких ситуацій на «анклави», коли інститути одного виду відповідальності функціонують у сфері іншого, та «сірі зони», де правова природа відповідальності залишається невизначеною або дискусійною. Така типологізація ґрунтується безпосередньо на аналізі наведених у дослідженні прикладів, зокрема від-

повідальності за шкоду, завдану дефектом у продукції, підбурювання до порушення договору та переддоговірної відповідальності.

Емпіричну основу дослідження становлять нормативно-правові акти, судова практика та доктринальні підходи, відображені у відповідних джерелах. Спеціальної вибірки у кількісному розумінні не формувалося, оскільки дослідження має теоретико-аналітичний характер; натомість відбір матеріалів здійснювався за критеріями їхньої релевантності до теми, здатності ілюструвати проблемні аспекти розмежування та значущості для формування правових підходів.

Застосування зазначених методів у їх сукупності забезпечило можливість комплексного аналізу проблеми розмежування договірної та деліктної відповідальності, виявлення її ключових аспектів та формулювання обґрунтованих висновків щодо природи та меж взаємодії відповідних правових режимів.

Результати та обговорення

Проблема кваліфікації

Демаркаційна лінія між деліктами і договорами на перший погляд видається досить чіткою: якщо шкода є наслідком того, що боржник не виконав чи неналежно виконав обов'язки, які він узяв на себе за договором із потерпілим, то така шкода є договірною, і відповідальність за неї регулюється нормами договірного права; натомість, коли завдана шкода не пов'язана із порушенням договору між заподіювачем шкоди і потерпілим, така шкода є недоговірною і відповідальність за неї регулюється нормами деліктного права.

Трапляються такі випадки, коли досить непросто визначити, яка перед нами шкода – договірна чи деліктна. Наприклад, в українській судовій практиці є справи, коли споживачі електроенергії підключаються до електропроводки поза приладом обліку, тобто «в обхід» лічильника. Отже, їм вдається споживати електроенергію, не сплачуючи за неї. Коли згодом Обленерго це виявляє, то пред'являє до таких людей позови про сплату вартості спожитої поза приладом обліку електроенергії. Вартість спожитої поза обліком електроенергії в такому разі є шкодою, якої зазнала компанія-позивач.

Нерідко, однак, буває, що людей вимушує до таких дій їхнє скрутне матеріальне становище. Тому відповідачі в таких справах часто просять про застосування ч. 4 ст. 1193 ЦК України, відповідно до якої «суд може зменшити розмір відшкодування шкоди, завданої фізичною особою, залежно від її матеріального становища, крім випадків, коли шкоди завдано вчиненням кримінального правопорушення».

Та річ у тім, що ст. 1193 розміщена в гл. 82 ЦК України, а це означає, що вона належить до норм деліктного права і підлягає застосуванню тільки за умови, що шкода, про відшкодування якої ідеться у справі, є недоговорною.

Тож ключове питання, чи є шкода, завдана Обленерго, договірною чи недоговорною? Здається, аргументи можна навести на користь як однієї, так і іншої відповіді.

Так, цілком можна сказати, що «позаоблікове» споживання – це «позадоговірне» споживання (маючи на увазі, що під договірне регулювання підпадає тільки таке споживання електроенергії, яке відбувалося в порядку, визначеному договором, і з додержанням відповідних технологічних вимог), а отже, шкода завдана таким споживанням, не пов'язана із договором. Можна б сказати – це так само, як коли б замовник за договором поставки лісу-кругляка прибув на склад постачальника, але крім належного йому до відвантаження лісу «прихопив» також пару генераторів, які «погано лежали». Хоча договір в обох випадках між сторонами є, але завдана шкода цього договору не стосується.

З іншого боку, можна обстоювати і протилежну позицію. Відомо, що між сторонами у справі є договір на постачання електричної енергії [14]. Згідно з умовами цього договору, з урахуванням Закону України «Про ринок електричної енергії», споживач зобов'язується «не здійснювати несанкціонований відбір електричної енергії»². Тобто безпосередньо в тексті договору визначено, що споживати електроенергію поза лічильником заборонено. Цього не скажеш про наведений вище приклад із крадіжкою генераторів – у договорах поставки неіає умови про те, що замовник зобов'язується не красти нічого під час завантаження належних йому партій товару. Ще одна відмінність між цими справами полягає в тому, що у випадку з електроенергією і предмет договору, і предмет «крадіжки» – збігаються (це електроенергія), а у випадку із крадіжкою генераторів – ні.

Тому Верховний Суд, як видається, доходить слушного висновку, коли зазначає, що «оскільки відносини щодо необлікового використання електричної енергії не є деліктними, а полягають у порушенні укладеного між сторонами договору про користування електричною енергією, то правила ст. 1193 ЦК України щодо можливості зменшення розміру відшкодування шкоди на них не поширюються» [15; 16].

Наведені справи виразно ілюструють, що навіть коли між сторонами є договірні відносини, це, однак, ще не означає, що будь-яка шкода, яку одна зі

² Див.: пункт 6.2 Типового договору про постачання електричної енергії постачальником «останньої надії». Додаток 7 до Правил роздрібного ринку електричної енергії [14].

сторін завдає іншій, обов'язково вважатиметься договірною. Порухеним має бути право, що виникає із договору (чи щонайменше – охороняється ним), а шкідлива дія має бути такою, що входить до кола правовідносин, урегульованих договором. Тільки за таких умов можна говорити про достатній зв'язок між договором і порушенням. Якщо ж оцінка протиправності шкідливої дії може бути здійснена безвідносно до умов договору між сторонами, то, ймовірно, йдеться про недоговірну (деліктну) відповідальність.

Шкода від дефектної продукції (product liability)

Незважаючи на кордон, що пролягає між договірною та недоговірною відповідальністю, на «суверенній території» договорів розташовується досить своєрідний «анклав» деліктного права – це так звана *product liability* (див.: [17–20]), або в українській версії – відповідальність за шкоду, завдану дефектом у продукції. Цей унікальний інститут передбачає, що шкода, яка завдана покупцеві через дефект у придбаному товарі (тобто, по суті, шкода завдана через порушення умов договору купівлі-продажу), відшкодовується згідно з нормами *деліктного* права.

Як це можливо? Чи не руйнує це цілковито сам принцип розмежування договірної і недоговірної відповідальності? І який у цьому сенс?

По-перше, слід сказати, що *product liability* виникає тільки за умови, що внаслідок дефекту в продукції постраждало *щось інше, окрім самої цієї продукції*, тобто життя, здоров'я людини або інші речі (відмінні від продукції) [21, ст. 6; 22, п. 6 ст. 1].

Тобто, якщо особа придбала телевізор, а коли прийшла додому й увімкнула його, в ньому згоріла внутрішня плата – це не *product liability*, оскільки єдина річ, яка постраждала – це власне сам придбаний покупцем телевізор. Відповідно, в такому разі вимоги до продавця мають ґрунтуватися на нормах договірного права і на законодавстві про захист прав споживачів.

Натомість, якщо придбаний дефектний телевізор після ввімкнення зайнявся, чим спричинив пожежу, що пошкодила помешкання і знищила речі покупця (і не дай боже, завдала шкоди здоров'ю мешканців цієї оселі) – ось це вже випадок, що вимагає застосування *product liability*, або норм про відповідальність за шкоду, завдану дефектом у продукції.

Якби не *product liability*, то сторони в договорі могли б обмежити свою відповідальність наперед. Тобто в другій ситуації, коли спалахнув телевізор, договором могло бути передбачено, що за виявлений дефект у продукції продавець сплачує виключну неустойку в розмірі 1000 грн, і ця сума була б єдиним, на що постраждала сторона могла би претендувати. І хоча договірне

обмеження відповідальності – це в цілому допустиме і нормальне явище, за описаних умов (коли шкода стосується інших речей, або ще гірше – життя чи здоров'я людини, які згідно з Конституцією є найвищою соціальною цінністю (ст. 3)), обмеження відповідальності договором видається недопустимим. Саме тому законодавці різних країн упровадили такий своєрідний інститут, як *product liability*.

У такому, широкому, розумінні ідею *product liability* (що коли, дефектний товар завдає шкоду іншим речам, життю чи здоров'ю, то слід керуватися нормою деліктного права про повне відшкодування) поділяють країни як загального, так і континентального права, зокрема й Україна.

Однак, якщо заглибитися в деталі, то можна виявити чимало відмінностей. Наприклад, порівнюючи нову європейську директиву про відповідальність за дефектну продукцію з українським законодавством, побачимо низку різних підходів, що впливають на діапазон застосовності *product liability*.

Зокрема, відповідно до українського закону шкода – це «завдані внаслідок дефекту в продукції каліцтво, інше ушкодження здоров'я або смерть особи, пошкодження або знищення будь-якого об'єкта права власності, за винятком самої продукції, що має дефект» (п. 6 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції»). Отже, окрім життя та здоров'я, в українському законі згадано лише шкоду, завдану власності у найбільш точному розумінні цього слова, тобто речам, які належать особі на підставі найбільш повного речового титулу, – титулу власності.

Натомість у Директиві ЄС 2024/2853 додано іще одну категорію шкоди, а саме – «знищення або пошкодження даних, які не використовуються в професійних цілях» (ст. 6(1)(с)). Очевидно, таке доповнення продиктоване дедалі зростаючою роллю інформації в сучасному суспільстві й економіці, а також виникненням нових інформаційних прав людини.

Окрім того, у Директиві ЄС 2024/2853 під продукцією розуміються виключно рухомі речі³. І хоча український закон визначає продукцію в цілому аналогічним чином – як рухомі речі – однак у гл. 82 ЦК України є § 3 «Відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг)». І в цьому параграфі ідеться про нерухоме майно, роботи і послуги.

З огляду на це постає питання, чи поширюється в Україні режим *product liability* на нерухомі речі, роботи і послуги. Відповідь на це запитання не

³ «Продукт» означає всі рухомі речі, навіть якщо вони інтегровані в іншу рухому річ або нерухоме майно або пов'язані з ними; це включає електроенергію, цифрові виробничі файли, сировину та програмне забезпечення (див.: ст. 4(1) Директиви ЄС 2024/2853 [21]).

до кінця зрозуміла. Адже, якщо вважати, що § 3 гл. 82 ЦК України ніяк не пов'язаний із Законом України «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції» (в якому дається визначення шкоди), то тоді не ясно, як норми цього параграфу співвідносяться із нормами договірного права – про договори підряду і договори про надання послуг. Якщо ж вважати, що визначення шкоди із Закону має використовуватись і для цілей застосування § 3 гл. 82 ЦК України, то тоді постає питання, чи не порушуватиме такий підхід у перспективі вступу України до ЄС норму ст. 3 Директиви, відповідно до якої «Держави-члени не повинні зберігати або вводити у своєму національному законодавстві положення, що відхиляються від положень, встановлених у цій Директиві, включаючи більш суворі або менш суворі положення, з метою досягнення іншого рівня захисту споживачів та інших фізичних осіб, якщо інше не передбачено цією Директивою».

Зрештою, є відмінності й у тому, хто може бути постраждалою особою. Так, відповідно до Директиви ЄС 2024/2853, її режим поширюється лише на фізичних осіб. Більш того, Директива не застосовується до майна, яке фізична особа використовує винятково із професійною метою (ст. 6(1)(b) (iii)). На противагу цьому український закон визначає, що «потерпілим» може бути «споживач або користувач», при цьому користувач – це «фізична особа, яка придбаває, замовляє, використовує продукцію для провадження підприємницької діяльності або виконання обов'язків найманого працівника, чи юридична особа, яка придбаває, замовляє, використовує продукцію». Таким чином, український закон не лише передбачає можливість відшкодування шкоди, завданої майну, що використовується фізичною особою для професійних цілей, а й поширює свою дію на юридичних осіб.

Повертаючись, однак, до спільних для різних юрисдикцій засадничих положень, варто зауважити на ще одній ключовій характеристиці *product liability*, а саме – на суб'єктах, що беруть участь у відносинах такої відповідальності з обох сторін.

Що стосується потерпілого, то тут унікальність *product liability* полягає в тому, що пред'явити позов про відшкодування шкоди, завданої дефектним товаром, може не тільки той, хто його придбав (той, стосовно якого в продавця чи виробника був договірний обов'язок забезпечити якість товару), а будь-хто, хто постраждав від цього товару.

Цю проблему чудово ілюструє хрестоматійна англійська справа *Donoghue v Stevenson* [23]. У цій справі жінка випила пляшку імбирного пива, купленого для неї другом. Як виявилось, у тій пляшці містилися розкладені останки равлика, яких жінка не помітила одразу, аж поки не допила всю пляшку.

Через це жінка зазнала шоку та тяжкого гастроентериту. На цій підставі вона звернулася із позовом до виробника цього пива про відшкодування завданої шкоди.

Однак під час розгляду справи постало питання про те, чи може пред'являти вимогу, засновану на дефекті товару, особа, яка не була покупцем цього товару, а отже, не має договірного зв'язку (*privity of contract*) із виробником, до якого пред'являється вимога.

Чинні на той час прецеденти давали заперечну відповідь на це питання. Напрочуд характерними є слова Лорда Ешера (Lord Esher) зі справи *Le Lievre v Gould*: «Який обов'язок може бути, якщо між сторонами немає договірних відносин? Людина має право бути настільки недбалою, наскільки їй заманеться, стосовно всього світу, якщо вона не має перед ним жодних зобов'язань» [24].

Однак справа *Donoghue v Stevenson* змінила цей підхід. Лорд Бакмастер (Lord Buckmaster) зауважив, що попередні прецеденти мають бути «поховані так надійно, щоб їхні бентежні душі більше не турбували право». Отже, має визнаватися, що «виробник або ремонтник будь-якого виробу, цілком незалежно від договору, має обов'язок перед будь-якою особою, яка законно використовує цей виріб, переконатися, що він був виготовлений із належною ретельністю [...] Принцип деліктного права знаходиться поза межами таких міркувань [стосовно наявності чи відсутності договірних обов'язків], і обов'язок, якщо він існує, має поширюватися на кожну особу, яка законно використовує виготовлений виріб» [23].

Отже, будь-яка особа, яка зазнала шкоди від дефектної продукції, має право вимагати від її виробника відшкодування, незалежно від того, чи перебувала така особа в договірних відносинах із виробником. Цей принцип є засадничим для концепції *product liability*. В Україні він дістав відображення у ст. 4 відповідного закону.

Що стосується особи, відповідальної за завдану шкоду, то за загальним правилом такою особою є виробник продукції. Однак буває, що виробником є іноземна компанія, що не підпадає під юрисдикцію країни, в якій проживає потерпілий. У такому випадку український закон передбачає можливість пред'явити позов до імпортера, який ввіз продукцію на митну територію України. А якщо виробника чи імпортера неможливо встановити – позов може бути пред'явлено до продавця (ст. 7 Закону України «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції»). Схожі правила містить і Директива ЄС 2024/2853 (див.: ст. 8 [21]).

Підбурювання до порушення договору

Складну взаємодію договірної і деліктної права містить у собі ще один незвичайний інститут – відшкодування шкоди, завданої через підбурювання до порушення договору [25–27]. Цей особливий делікт «кидає виклик» одразу двом усталеним аксіомам: перша – що деліктне право охороняє тільки абсолютні права, друга – що порушити договір може тільки той, хто є його стороною.

Знаковою в цьому контексті є англійська справа *Lumley v Gye* 1853 р. [28]. У цій справі Бенджамін Ламлі, менеджер Театру Її Величності, уклав ексклюзивний договір з оперною співачкою Йоганною Вагнер, за яким остання зобов'язалася протягом театрального сезону виступати тільки в його театрі. Проте керівник конкуруючого театру Ковент-Гарден, Фредерік Гай переконав міс Вагнер порушити її ексклюзивний контракт із Ламлі, пообіцявши їй вищу плату. Співачка піддалася впливу Гая і як наслідок Ламлі зазнав збитків у вигляді упущеної вигоди. Суд ухвалив рішення на користь Ламлі, постановивши, що Гай має нести відповідальність за збитки, завдані зловмисним втручанням у виконання договору.

Виходить, що в описаній справі *відносно*, *договірне* право, тобто право, яке виникло із договору й існує *щодо* конкретної особи – боржниці за цим договором, було порушене за участю третьої особи (не-сторони договору) і було захищене засобами *деліктного* права, так, наче це абсолютне право, яке захищається від посягань із боку всіх і кожного. Такий підхід ґрунтується на визнанні того, що права, засновані на договорі, є економічним активом, отже, підлягають юридичному захисту.

Проте, якщо б такий захист був всеосяжним, то це б становило загрозу економічній конкуренції, на якій побудована ринкова економіка. Адже чесна перемога в конкурентній боротьбі тягне за собою шкоду, для того, хто в цій боротьбі виявився переможеним. Карати переможця – означало б руйнувати стимули до розвитку конкурентних переваг і прогресу.

Тому сфера застосування цього унікального делікту є обмеженою. Насамперед вона обмежується через вимогу *умисної форми вини* – шкода підлягає відшкодуванню, тільки якщо третя особа діяла умисно, тобто із наміром спричинити невиконання договору боржником. Якщо третя особа викликала порушення договору боржником через необережність, або просто, постфактум отримала вигоду від того, що боржник порушив договір із кредитором – відповідальність для такої третьої особи не настає.

Так, автори Проекту загальної системи підходів (DCFR), фантазуючи на тему справи *Lumley v Gye*, зауважують, що якби Гай запросив оперну спі-

вачку на зимові канікули до гірськолижного курорту і вона б там зламала ногу, і через це не змогла б виступати в театрі Ламлі, – то Гай не мусив би за це нести відповідальність, навіть якби знав, що контракт оперної співачки забороняє їй такі види відпочинку під час театрального сезону [29, с. 1361].

Додатковим запобіжником проти згубного впливу широкої відповідальності за цих умов є також право третьої особи заперечувати проти позову, посиляючись на те, що вона мала свій законний інтерес. Така можливість передбачена з огляду на необхідність захисту економічної конкуренції. Проте інші законні економічні інтереси також можуть мати значення.

У DCFR як ілюстрація наводиться випадок, коли літня жінка перед смертю дарує ту саму земельну ділянку послідовно двом особам. Проте другий обдарований (договір із яким було укладено пізніше) зареєстрував своє право власності першим. У такому разі другий обдарований не нестиме відповідальності за підбурювання до порушення договору, за умови, що він не знав про існування першого обдарованого – оскільки він мав власний законний інтерес [29, с. 1364].

Зрештою, слід також зауважити, що деліктна відповідальність за підбурювання до порушення договору тісно пов'язана із проблемою чистих економічних втрат (*pure economic loss*) [30; 31], адже шкода в такому випадку найчастіше полягає у фінансових втратах у вигляді упущеної вигоди, не пов'язаної при цьому зі шкодою життю, здоров'ю чи матеріальним речам, що є власністю потерпілого. Відповідно, питання про відшкодовність збитків, завданих унаслідок підбурювання до порушення договору, може також залежати від того, чи визнаються в межах відповідної юрисдикції відшкодовними чисті економічні втрати.

Переддоговірна відповідальність

Між договірною і недоговірною відповідальністю є «сіра зона». Це переддоговірна відповідальність. Про неї говорять тоді, коли під час переговорів, які не завершилися досягненням згоди, одна зі сторін поводить себе недобросовісно і через це завдає іншій стороні шкоди. На позначення цього феномену Рудольф фон Ієринг запровадив у науковий обіг термін *culpa in contrahendo*, що в перекладі означає «вина при укладенні договору» [32; 33].

Наприклад, коли хтось вступає в переговори і вдає, що заінтересований у придбанні певного об'єкта нерухомості, але насправді не має наміру купувати, а має натомість єдину мету – не дати, аби ласий актив придбав конкурент. Для цього така особа може про людське око пропонувати вищу ціну і кращі умови, аж доки конкурент не втратить інтерес до придбання

речі, і щойно це стається, перша особа теж раптово зриває переговори. Тож продавець залишається ні з чим, а «удаваний покупець» досягає своєї мети – віднайти від придбання речі свого конкурента.

Відповідно до ст. 2.5.1 Принципів міжнародних комерційних договорів УНІДРУА, сторона вільна вести переговори і не несе відповідальності за недосягнення згоди. Однак сторона, яка веде переговори або розриває переговори недобросовісно, несе відповідальність за збитки, заподіяні іншій стороні. Недобросовісним, зокрема, є вступ у переговори або їх продовження, без наміру досягнути згоди з іншою стороною.

Як кваліфікувати відповідальність у цьому випадку? З одного боку, вона не схожа на договірну, адже договору між сторонами так і не було укладено. З іншого боку – ця ситуація не зовсім типова і для деліктної відповідальності, адже, як уже зазначалося, деліктна відповідальність у класичному розумінні виникає у разі порушення абсолютних прав, тобто прав, які потерпіла сторона має щодо всіх і кожного. Натомість в описаній ситуації порушення виникає із відносин, що існують між двома визначеними сторонами переговорів.

Питання про правову природу переддоговірної відповідальності досліджував Суд справедливості ЄС у справі *Fonderie Officine Meccaniche Tacconi SpA v Heinrich Wagner Sinto Maschinenfabrik GmbH* (HWS) (C-334/00) [34].

У цій справі для того, аби визначити, який суд має юрисдикцію у транскордонному спорі відповідно до Брюсельської конвенції, слід було визначитися із тим, чи є спір про переддоговірну відповідальність таким, що стосується договору, чи належить до деліктів.

Компанія *Tacconi* зауважувала, що в цьому разі «відповідальність ґрунтується не на зобов'язаннях, добровільно прийнятих відповідачем перед позивачем, а на обов'язках щодо поведінки, з більшим або меншим ступенем конкретності встановлених джерелом, що є зовнішнім стосовно сторін, залучених до переддоговірних відносин» [34, §15].

Опоненти у справі – компанія HWS, зі свого боку наводила контраргументи про те, що «переддоговірна відповідальність має інший характер, ніж відповідальність за делікт, правопорушення або квазіделікт. Остання застосовується до будь-якої особи, яка порушує загальне правило про заборону заподіяння шкоди іншим і посягає на «абсолютні» права. Натомість переддоговірна відповідальність може бути покладена лише на особу, яка має особливі взаємини з особою, якій завдано шкоди, а саме такі, що впливають із переговорів щодо укладення договору. Отже, на відміну від принципів,

що застосовуються до питань, пов'язаних із деліктом, правопорушенням або квазіделіктом, переддоговірна відповідальність може бути оцінена лише з урахуванням змісту переговорів» [34, § 16–17].

Суд погодився із позицією *Tassoni*. Він зробив наголос на тому, що в цьому разі спір не стосується зобов'язань, які б сторони добровільно брали на себе у відносинах щодо одна одної, проте, стосується порушення норми, що поширюється на всіх і вимагає поводитися добросовісно під час переговорів [34, § 27].

Кваліфікація переддоговірної відповідальності як недоговірної дістала відображення і в Регламенті № 864/2007 про право, застосовне до недоговірних зобов'язань (Рим II). Відповідно до ст. 2 Регламенту Рим II «для цілей цього Регламенту шкода включає будь-які наслідки, що випливають з делікту, безпідставного збагачення, управління чужими справами або *culpa in contrahendo*» [35].

Утім, прикметно, що за загальним правилом до таких правовідносин застосовується право, яке б застосовувалося до договору у разі, якби він був укладений (див. ст. 12 Регламенту Рим II [35]).

Загалом у різних країнах ставлення до цієї проблеми різне. В одних юрисдикціях переддоговірну відповідальність вважають деліктною, в інших – договірною, а ще в інших – відповідальністю особливого роду (*sui generis*) [36, с. 449–488]. Однак навіть в останньому випадку, за умови визнання окремішньої правової природи цього феномену, наукова полеміка розгалужується залежно від того, чи вважають переддоговірну відповідальність ближчою до договірної чи деліктної.

Ця проблема не є суто теоретичною, адже від її вирішення напряму залежить розмір відшкодування, на який може претендувати потерпіла сторона.

Продовжимо наведену вище ілюстрацію про недобросовісні переговори, додавши кілька деталей. Уявімо, що ідеться про придбання об'єкта комерційної нерухомості. І реальний покупець пропонує за нього 12 млн грн. Однак недобросовісний підприємець робить вигляд, що готовий купити за 15 млн грн. Реальний покупець не готовий «перебити» цю ставку і виходить із переговорів. Щойно це відбувається, недобросовісна сторона теж перериває переговори. Після цього продавцю вдається продати об'єкт третій особі тільки за 10 млн грн (Ілюстрація заснована на: [36, с. 21]).

Від того, як ми кваліфікуємо переддоговірну відповідальність, залежить, чи повинна недобросовісна особа відшкодувати продавцеві 5 млн чи тільки 2. Мета договірної відповідальності – поставити потерпілу сторону в те ста-

новище, у якому вона була б, якби договір був належно виконаний. За наведених обставин ця сума становила б 5 млн грн (15 млн, які обіцяв правопорушник, мінус 10 млн, які в остаточному підсумку отримав продавець).

Натомість мета деліктної відповідальності – поставити потерпілу сторону в те становище, в якому вона була б, якби не протиправні дії деліквента. Тобто, якби деліквент не скоював того, що скоїв. З точки зору такої мети, належна сума відшкодування становить 2 млн, бо саме 2 млн відрізняють те становище, у якому зараз перебуває потерпіла сторона, від того, у якому вона би перебувала, якби у хід подій не втрутився деліквент.

У наведеному прикладі 2 млн – це так звані негативні збитки, або збитки довіри (negative interest або reliance interest); а 5 млн – це позитивні збитки, або збитки очікування (positive interest або expectation interest). Більшість європейських правопорядків виходять із того, що у разі переддоговірної відповідальності відшкодуванню підлягають тільки перші, тобто негативні збитки [33, с. 402; 36, с. 449–488; 37, с. 15]. Чи не єдиною юрисдикцією, що уможливорює відшкодування позитивних збитків, є Нідерланди [36, с. 449–488].

Підхід більшості видається виправданим, адже відшкодування позитивних збитків, означало б по суті повноцінний захист інтересу, який мав би «народитися» тільки із договору. Тож захищати такий інтерес до того, як відбувся договір, видається передчасним, адже в такому разі виходить, що особа без укладення договору може претендувати на ту вигоду, яку мав би приносити тільки договір.

Тому все ж таки «спірна територія» переддоговірної відповідальності, як видається, по праву має належати до деліктів.

Висновки

Межа між договірною і деліктною відповідальністю в теорії хоч і видається виразною, та на практиці вона більш нюансна. Причём ця нюансність – не артефакт недосконалої законодавчої техніки і не спорадичний недолік, що його може усунути більш ретельна кодифікація. Вона є структурною рисою самого приватного права, яке змушене реагувати на нескінченне різноманіття форм людської взаємодії, що не завжди вкладаються у заздалегідь задані категоріальні рамки.

Розмежування деліктної та договірної відповідальності залишається вкрай актуальним в українському праві з огляду на те, що сповідуваний судовою практикою принцип недопустимості конкуренції позовів (проблема належного способу захисту) не залишає потерпілій стороні свободи маневру

у виборі виду позову, через що кваліфікаційна помилка може згубити позов, котрий інакше мав би бути задоволений.

Product liability і відповідальність за підбурювання до порушення договору ілюструють два різних способи, в які деліктне й договірне право взаємодіють у супереч власним кордонам. У першому випадку законодавець свідомо вилучає певний клас шкоди з-під дії договірного режиму – саме тому, що договірна свобода, зокрема свобода обмежувати відповідальність, є неприйнятною, коли на кону стоять життя, здоров'я або власність поза «орбітою» договору. У другому – деліктне право «заходить» на територію договірних відносин, щоби захистити кредитора від умисного втручання третіх осіб, визнаючи тим самим, що договірне право є економічним активом, що заслуговує на охорону *erga omnes*.

Переддоговірна відповідальність – класична «сіра зона» між договорами й деліктами. Проте функціональний аналіз свідчить на користь її деліктної природи: підстава відповідальності тут – не порушення добровільно прийнятого зобов'язання, а порушення загального обов'язку добросовісності, що поширюється на будь-яких учасників переговорів. З цієї кваліфікації прямо випливає і практично значущий висновок щодо обсягу відшкодування: підлягають відшкодуванню негативні збитки (*reliance interest*), а не позитивні (*expectation interest*). Відшкодувати позитивні збитки (*expectation interest*) тут означало б захищати вигоду, яка мала б народитися тільки з договору. Це був би не захист права, а його передчасне конструювання.

Кваліфікація шкоди як договірної чи деліктної – це не механічне застосування заздалегідь заданих категорій, а щоразу результат телеологічного аналізу, що враховує природу порушеного права, функцію правового режиму, який претендує на застосування, і характер зв'язку між шкодою та договором. Саме цей аналіз, а не формальна наявність чи відсутність договору між сторонами, має визначати правову долю спору. Тож у певному розумінні демаркаційна лінія між деліктним і договірним правом – це не межа, чітко нанесена на карту, а динамічна лінія фронту, що формується під впливом викликів юридичної практики.

Список використаних джерел

- [1] Спасибо-Фатеева І. В., Баранова Л. М., Беляєв О. О. та ін. Вчення про цивільно-правову відповідальність : монографія / за ред. І. В. Спасибо-Фатеевої. Харків : ЕКУС, 2025. 816 с.
- [2] Case C-359/14 and C-475/14 "ERGO Insurance" SE v "If P&C Insurance" AS and "Gjensidige Baltic" AAS v "PZU Lietuva" UAB DK [2016] ECLI:EU:C:2016:40.
- [3] Case C-191/15 Verein für Konsumenteninformation v Amazon EU Sarl [2016] ECLI:EU:C:2016:612.

- [4] Case C-147/12 *ЦФАВ, Östergötlands Fastigheter AB v Frank Koot and Evergreen Investments BV* [2013] ECLI:EU:C:2013:490.
- [5] Case 189/87 *Athanasios Kalfelis v Bankhaus Schröder, Münchmeyer, Hengst and Co. and others* [1988] ECLI:EU:C:1988:459.
- [6] Case C-261/90 *Mario Reichert, Hans-Heinz Reichert and Ingeborg Kockler v Dresdner Bank AG* [1992] ECLI:EU:C:1992:149.
- [7] Case C-51/97 *Réunion européenne SA and Others v Spliethoff's Bevrachtingskantoor BV and the Master of the vessel Alblasgracht V002* [1998] ECLI:EU:C:1998:509.
- [8] Case C-334/00 *Fonderie Officine Meccaniche Tacconi SpA v Heinrich Wagner Sinto Maschinenfabrik GmbH (HWS)* [2002] ECLI:EU:C:2002:499.
- [9] Von Bar C., Drobnig U. *The Interaction of Contract Law and Tort and Property Law in Europe. A Comparative Study*. Munich : Sellier. European Law Publishers, 2004. 541 p.
- [10] Деледивка С. Г. Конкуренція позовів та належний спосіб захисту цивільного права. *Право і суспільство*. 2025. Т. 1. № 3. С. 83–89. <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.3.1.11>.
- [11] Ус М. В. Конкуренція позовів (постановка проблеми). *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2012. № 4(11). С. 241–252. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/eb2a2d38-ab20-43de-94a2-adbc30d40327/content> (дата звернення: 02.03.2026).
- [12] Borghetti J-S., Whittaker S. (Eds.). *French Civil Liability in Comparative Perspective*. Oxford : Hart Publishing, 2019. 522 p.
- [13] Zammit D. E. Does the 'non cumul' Rule Exist in our Civil Law? *Id-Dritt Law Journal*. 2002. Vol. 18. P. 49–66.
- [14] Про затвердження Правил роздрібного ринку електричної енергії : Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 14.03.2018 р. № 312. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0312874-18#Text> (дата звернення: 02.03.2026).
- [15] Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 29.04.2020 р. у справі № 336/1806/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89107397> (дата звернення: 02.03.2026).
- [16] Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 15.07.2020 р. у справі № 336/5035/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90591177> (дата звернення: 02.03.2026).
- [17] Fairgrieve D., Goldberg R. *Product Liability*. Oxford : Oxford University Press, 2020. 928 p.
- [18] Owen D. G. *Products Liability Law*. 4th ed. St. Paul : West Academic Publishing, 2022. 1293 p.
- [19] Machnikowski P. (Ed.). *European Product Liability: An Analysis of the State of the Art in the Era of New Technologies*. Cambridge : Intersentia, 2016. 705 p.
- [20] Rimkutė D. The New EU Product Liability Directive: Doctrinal Analysis. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2025. Vol. 8 (Spec). P. 74–97. <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-8.S-c000160>.
- [21] Directive (EU) 2024/2853 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2024 on liability for defective products and repealing Council Directive

- 85/374/EEC. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=O-J:L_202402853.
- [22] Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції : Закон України від 19.05.2011 р. № 3390-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3390-17#Text> (дата звернення: 02.03.2026).
- [23] *Donoghue v Stevenson* [1932] AC 562 (HL). URL: <https://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1932/100.html>. (last accessed: 02.03.2026).
- [24] *Le Lievre v Gould* [1893] 1 QB 491 (CA).
- [25] Payne D. J. The Tort of Interference with Contract. *Current Legal Problems*. 1954. Vol. 7, issue 1. P. 94–113. <https://doi.org/10.1093/clp/7.1.94>.
- [26] Simester A. P., Chan W. Inducing Breach of Contract: One Tort or Two? *The Cambridge Law Journal*. 2004. Vol. 63. No. 1. P. 132–165.
- [27] Barnett K. Inducing Breach of Contract. *Economic Torts and Economic Wrongs* / Eldridge J., Douglas M., Carr C. (Eds.). Oxford : Hart Publishing, 2021. P. 85–106.
- [28] *Lumley v Gye* [1853] 2 E & B 216.
- [29] Study Group on a European Civil Code & Research Group on EC Private Law (Acquis Group). Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference. Munich : Sellier. European Law Publishers, 2009. 1604 p.
- [30] Bussani M., Palmer V. V. (Eds.). *Pure Economic Loss in Europe*. Cambridge : Cambridge University Press, 2003. 589 p.
- [31] Banakas E. K. (Ed.). *Civil Liability for Pure Economic Loss*. Boston : Kluwer Law International, 1996. 208 p.
- [32] Jhering R. von. Culpa in contrahendo oder Schadensersatz bei nichtigen oder nicht zur Perfection gelangten Verträgen. *Jahrbücher für die Dogmatik des heutigen römischen und deutschen Privatrechts*. 1861. Bd. 4. S. 1–112.
- [33] Kessler F., Fine E. Culpa in contrahendo, bargaining in good faith, and freedom of contract: A comparative study. *Harvard Law Review*. 1964. Vol. 77. No. 3. P. 401–449.
- [34] Case C-334/00 *Fonderie Officine Meccaniche Tacconi SpA v Heinrich Wagner Sinto Maschinenfabrik GmbH (HWS)* [2002] ECLI:EU:C:2002:499 (European Court of Justice, 17 September 2002).
- [35] Regulation (EC) No. 864/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 on the law applicable to non-contractual obligations (Rome II). *Official Journal of the European Union*. L 199. 31.07.2007. P. 40–49.
- [36] Cartwright J., Hesselink M. W. (Eds.). Precontractual Liability in European Private Law. Cambridge : Cambridge University Press, 2008. 509 p.
- [37] Vandenberghe A.-S., Kovac M. Illuminating the development of precontractual liability: A comparative law and economics analysis. *European Journal of Comparative Law and Governance*. 2021. Vol. 8. No. 1. P. 1–20. <https://doi.org/10.1163/22134514-BJA10013>.

References

- [1] Spasybo-Fatieieva, I.V., Baranova, L.M., & Beliaiev, O.O. (2025). *The doctrine of civil liability*. Kharkiv: ECUS.
- [2] *ERGO Insurance SE v If P&C Insurance AS and Gjensidige Baltic AAS v PZU Lietuwa UAB DK*, Cases C-359/14 and C-475/14, ECLI:EU:C:2016:40 (Court of Justice of the European Union). (January 21, 2016).

- [3] *Verein für Konsumenteninformation v Amazon EU Sarl*, Case C-191/15, ECLI:EU:C:2016:612 (Court of Justice of the European Union). (July 28, 2016).
- [4] *IIFAB, Östergötlands Fastigheter AB v Frank Koot and Evergreen Investments BV*, Case C-147/12, ECLI:EU:C:2013:490 (Court of Justice of the European Union). (July 18, 2013).
- [5] *Athanasios Kalfelis v Bankhaus Schröder, Münchmeyer, Hengst and Co. and others*, Case 189/87, ECLI:EU:C:1988:459 (Court of Justice of the European Union). (September 27, 1988).
- [6] *Mario Reichert, Hans-Heinz Reichert and Ingeborg Kockler v Dresdner Bank AG*, Case C-261/90, ECLI:EU:C:1992:149 (Court of Justice of the European Union). (March 26, 1992).
- [7] *Réunion européenne SA and Others v Spliethoff's Bevrachtingskantoor BV and the Master of the vessel Alblasgracht V002*, Case C-51/97, ECLI:EU:C:1998:509 (Court of Justice of the European Union). (October 27, 1998).
- [8] *Fonderie Officine Meccaniche Tacconi SpA v Heinrich Wagner Sinto Maschinenfabrik GmbH (HWS)*, Case C-334/00, ECLI:EU:C:2002:499 (Court of Justice of the European Union). (September 17, 2002).
- [9] Von Bar, C., & Drobnig, U. (2004). *The interaction of contract law and tort and property law in Europe: A comparative study*. Munich: Sellier European Law Publishers.
- [10] Deledevka, S.H. (2025). Claim competition and an inappropriate remedy for the protection of civil rights. *Law and Society*, 1(3), 83-89. <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.3.1.11>.
- [11] Us, M.V. (2012). Competition of claims. *Bulletin of National University "Yaroslav Mudryi National Law Academy of Ukraine". Series: philosophy, philosophy of law, political science, sociology*, 4(11), 241-252. Retrieved from <https://dspace.nlu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/eb2a2d38-ab20-43de-94a2-adbc30d40327/content>.
- [12] Borghetti, J.-S., & Whittaker, S. (Eds.). (2019). *French civil liability in comparative perspective*. Oxford: Hart Publishing.
- [13] Zammit, D.E. (2002). Does the 'non cumul' rule exist in our civil law? *Id-Dritt Law Journal*, 18, 49-66.
- [14] Resolution National Commission for State Regulation in Energy and Utilities No. 312 "Approval of the Rules of the retail electricity market". (March 14, 2018). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0312874-18#Text>.
- [15] Supreme Court of Ukraine, First Judicial Chamber of the Civil Cassation Court. (April 29, 2020). Judgment in case No. 336/1806/17. (April 29, 2020). Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89107397>.
- [16] Supreme Court of Ukraine, Third Judicial Chamber of the Civil Cassation Court. Judgment in case No. 336/5035/16-c. (July 15, 2020). Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90591177>.
- [16] Supreme Court of Ukraine, Third Judicial Chamber of the Civil Cassation Court. Judgment in case No. 336/5035/16-c. (July 15, 2020). Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90591177>.
- [17] Fairgrieve, D., & Goldberg, R. (2020). *Product liability*. Oxford: Oxford University Press.
- [18] Owen, D.G. (2022). *Products liability law* (4th ed.). St. Paul: West Academic Publishing.

- [19] Machnikowski, P. (Ed.). (2016). *European product liability: An analysis of the state of the art in the era of new technologies*. Cambridge: Intersentia.
- [20] Rimkutė, D. (2025). The new EU product liability directive: Doctrinal analysis. *Access to Justice in Eastern Europe*, 8(Spec), 74-97. <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-8.S-c000160>.
- [21] European Parliament & Council of the European Union. (2024). *Directive (EU) 2024/2853 on liability for defective products and repealing Council Directive 85/374/EEC*. Retrieved from https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202402853.
- [22] Law of Ukraine No. 3390-VI "On liability for damage caused by a defect in a product". (May 19, 2011). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3390-17#Text>.
- [23] *Donoghue v Stevenson*, [1932] AC 562 (HL). Retrieved from <https://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1932/100.html>.
- [24] *Le Lievre v Gould*, [1893] 1 QB 491 (CA).
- [25] Payne, D.J. (1954). The tort of interference with contract. *Current Legal Problems*, 7(1), 94-113. <https://doi.org/10.1093/clp/7.1.94>.
- [26] Simester, A. P., & Chan, W. (2004). Inducing breach of contract: One tort or two? *The Cambridge Law Journal*, 63(1), 132-165.
- [27] Barnett, K. (2021). Inducing breach of contract. In J. Eldridge, M. Douglas, & C. Carr (Eds.). *Economic torts and economic wrongs* (pp. 85-106). Oxford: Hart Publishing.
- [28] *Lumley v Gye*, [1853] 2 E & B 216.
- [29] Study Group on a European Civil Code & Research Group on EC Private Law (Acquis Group). (2009). *Principles, definitions and model rules of European private law: Draft common frame of reference*. Munich: Sellier European Law Publishers.
- [30] Bussani, M., & Palmer, V.V. (Eds.). (2003). *Pure economic loss in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.
- [31] Banakas, E.K. (Ed.). (1996). *Civil liability for pure economic loss*. Boston: Kluwer Law International.
- [32] Jhering, R. von. (1861). Culpa in contrahendo oder Schadensersatz bei nichtigen oder nicht zur Perfection gelangten Verträgen. *Jahrbücher für die Dogmatik des heutigen römischen und deutschen Privatrechts*, 4, 1-112.
- [33] Kessler, F., & Fine, E. (1964). Culpa in contrahendo, bargaining in good faith, and freedom of contract: A comparative study. *Harvard Law Review*, 77(3), 401-449.
- [34] *Fonderie Officine Meccaniche Tacconi SpA v Heinrich Wagner Sinto Maschinenfabrik GmbH (HWS)*, Case C-334/00, ECLI:EU:C:2002:499 (Court of Justice of the European Union). (September 17, 2002).
- [35] European Parliament & Council of the European Union. (2007). *Regulation (EC) No. 864/2007 on the law applicable to non-contractual obligations (Rome II)*. *Official Journal of the European Union*, L 199, 40-49.
- [36] Cartwright, J., & Hesselink, M.W. (Eds.). (2008). *Precontractual liability in European private law*. Cambridge: Cambridge University Press.
- [37] Vandenberghe, A.-S., & Kovac, M. (2021). Illuminating the development of precontractual liability: A comparative law and economics analysis. *European Journal of Comparative Law and Governance*, 8(1), 1-20. <https://doi.org/10.1163/22134514-BJA10013>.

Богдан Петрович Карнаух

доктор юридичних наук, доцент
доцент кафедри цивільного права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
61024, вул. Григорія Сковороди, 77, Харків, Україна
e-mail: b.p.karnauh@nlu.edu.ua
ORCID 0000-0003-1968-3051

Bohdan P. Karnaukh

Doctor of Law, Associate Professor
Associate Professor of the Department of Civil Law
Yaroslav Mudryi National Law University
61024, 77 Hryhoriia Skovorody Str., Kharkiv, Ukraine
e-mail: b.p.karnauh@nlu.edu.ua
ORCID 0000-0003-1968-3051

Рекомендоване цитування: Карнаух Б. П. Деліктна і договірна відповідальність: (ре)демаркація, анклавів і «сірі» зони. *Проблеми законності*. 2026. Вип. 173. С. 130–151. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.173.356738>.

Suggested Citation: Karnaukh, B.P. (2026). Tortious and Contractual Liability: (Re)Demarcation, Enclaves, and Grey Zones. *Problems of Legality*, 173, 130-151. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.173.356738>.

Статтю подано / Submitted: 05.03.2026
Доопрацьовано / Revised: 05.04.2026
Схвалено до друку / Accepted: 28.05.2026
Опубліковано / Published: 29.05.2026